

Лілія РУСКУЛІС,

orcid.org/0000-0003-2293-5715

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови і літератури
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
(Миколаїв, Україна) ruskulis_lilys@ukr.net*

Раїса ДРУЖЕНЕНКО,

orcid.org/0000-0002-7002-4273

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) raisadruzenenko@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ВЕДУЧИЙ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ПРОГРАМ»: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. У статті представлено наукові дослідження з проблеми формування культури усного мовлення майбутніх фахівців – ведучих телевізійних програм. Актуальність проблеми обґрунтовано кількома позиціями: грамотне мовлення – показник професійної майстерності і кар'єрного зростання телеведучого; впливовий характер ефірного мовлення щодо особистості споживача; рівень культури телемовлення – показник рівня культури мовлення суспільства в цілому. **Аналіз досліджень.** Зазначено, що проблема культури усного мовлення є предметом зацікавлення лінгвістичних та лінгводидактичних студій. Лінгвістичні засади стають основою для формування змісту і технологій формування культури усного мовлення майбутніх фахівців у ЗВО. Автор статті зазначає, що проблема не нова в лінгводидактиці, а проте в аспекті мовної підготовки студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм» потребує ґрунтовного дослідження. **Мета** дослідження – проаналізувати стан і перспективи формування культури усного мовлення студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм» з урахуванням сучасних тенденцій вищої освіти, виявити сильні і слабкі сторони у викладанні української мови в системі фахової підготовки майбутніх телеведучих, сформулювати перспективні методичні поради. **Викладення основного матеріалу.** У статті проаналізовано стан проблеми, в результаті чого було сформульовано висновок про необхідність систематизації навчально-методичного матеріалу та врахування порад для перспективних наукових досліджень і напрацювань, а саме: запровадження текстоцентричного, дискурсивного та професійного орієнтованого підходів до навчання української мови загалом та формування культури усного мовлення зокрема; урахування принципу видової і жанрової специфіки телепрограм, жанрово-стилістичної диференціації текстового матеріалу, міждисциплінарних зв'язків; розширення системи методів і прийомів з формування усного мовлення майбутніх ведучих телепрограм. Автор робить **висновок:** інтеграція указаних підходів, принципів, методів, прийомів сприятиме якісному рівневі викладання української мови у ЗВО та формуванню високого рівня культури усного мовлення майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: культура мовлення, формування усного мовлення, ведучий телевізійних програм, методичні поради.

Liliia RUSKULIS,
 orcid.org/0000-0003-2293-5715
 Doctor of Science in Pedagogics,
 Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature
 V.O. Sukhomlinsky Mykolayiv National University
 (Mykolaiv, Ukraine) ruskulis_lilys@ukr.net

Raisa DRUZHENENKO,
 orcid.org/0000-0002-7002-4273
 Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
 Borys Grinchenko Kyiv University
 (Kyiv, Ukraine) raisadruzhnenko@gmail.com

FORMATION OF ORAL SPEAKING CULTURE OF STUDENTS OF THE SPECIALTY “TV PRESIDENT”: STATUS AND PROSPECTS

Formulation of the problem. The article presents scientific research on the problem of forming the culture of oral communication of future specialists – presenters of television programs. The relevance of the problem is substantiated by several positions: competent broadcasting is an indicator of the professional skill and career growth of a TV presenter; the influential nature of broadcasting in relation to the personality of the consumer; the level of broadcasting culture is an indicator of the level of broadcasting culture of society as a whole. **Research analysis.** It is noted that the problem of the culture of oral speech is a subject of interest for linguistic and linguistic didactic studies. Linguistic principles become the basis for the formation of the content and technologies of the formation of oral speech culture of future specialists in higher education. The author of the article notes that the problem is not new in linguistic didactics, but in the aspect of language training of students majoring in «Television program host» needs thorough research. **The purpose** of the research is to analyze the state and prospects of the formation of oral speech culture of students majoring in “Television program host” taking into account modern trends in higher education, to identify strengths and weaknesses in the teaching of the Ukrainian language in the system of professional training of future TV presenters, to formulate promising methodological advice. **Presentation of the main material.** The article analyzed the state of the problem, as a result of which a conclusion was formulated about the need to systematize educational and methodological material and take into account advice for prospective scientific research and development, namely: the introduction of text-centric, discursive and professional-oriented approaches to teaching the Ukrainian language in general and the formation of a culture of oral speech in particular; taking into account the principle of species and genre specificity of TV programs, genre-stylistic differentiation of text material, interdisciplinary connections; expansion of the system of methods and techniques for the formation of oral speech of future TV presenters. The author concludes: the integration of the specified approaches, principles, methods, and techniques will contribute to the high-quality teaching of the Ukrainian language in higher education institutions and the formation of a high level of oral speech culture of future specialists.

Key words: culture of speech, formation of oral speech, presenter of television programs, methodical advice.

Постановка проблеми. Одним із критеріїв професіоналізму фахівця будь-якої спеціальності прийнято називати рівень мовленнєвої та комунікативної культури. Для ведучого телевізійних програм цей критерій чи не найперший, оскільки грамотне мовлення можна назвати показником професійної майстерності та запорукою успішного розвитку кар’єри спеціаліста. Окрім цього, телевізійне мовлення є взірцевим для глядачів, які слухають, чують, запам’ятовують, а потім вимовляють, наголошують, вживають одиниці мовної системи так, як це роблять телевізійні авторитети – отже, телемовлення виконує не тільки інформаційну, але і впливову та певною мірою освітню функції. Рівень володіння мовою телевізійників засвідчує рівень культури мовлення суспільства. Зважаючи на те, що «телевізійний ведучий,

диктор телебачення – провідна, визначальна в очах телевізійного глядача екранна постать» (Десятник, Полешко, 2016: 5), проблема навчання української мови з особливою увагою до формування усного мовлення студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм» є **актуальною**.

Аналіз досліджень. Проблема культури мовлення фахівця є предметом дослідження лінгвістичних та лінгводидактичних студій. Відомо, що зміст навчання мови в закладах освіти – категорія змінна, що залежить від інновацій у галузі мовознавства, тому можна вказати на взаємозумовленість у розвитку лінгвістики і лінгводидактики.

Серед мовознавців, які присвятили дослідження аналізу телевізійного мовлення, Л. Базюк, О. Бакинська, О. Ваніна, Є. Вокальчук, В. Гриценко, Г. Десятник, Ю. Єлісєнко, А. Капе-

люшний, Д. Кучеренко, О. Кушнір, Л. Мініч, Н. Нікітіна, О. Штурнак та ін. На основі спостереження й аналізу мовлення ведучих і дикторів українських телевізійних програм науковці висловлюють концепції про усне мовлення як інструмент професійної діяльності фахівця, про рівень культури усного мовлення як основи вербального іміджу, про взаємозв'язок феноменів «телевізійне мовлення» та «усне мовлення», «культура ефірного мовлення», про недостатній рівень телемовлення, про типові помилки усномовленнєвої діяльності тележурналістів, серед яких орфоепічні, дикційні, акцентуаційні, інтонаційні, лексичні тощо.

Мовознавці однак не в тому, що ведучий телевізійної програми має свідомо ставитися до власного мовлення, повсякчас контролювати його відповідність літературним нормам, розвивати вимовну, дикційну, інтонаційну виразність, правильне вживання слів та словосполучень, свідомо аналізувати власне мовлення та вдосконалювати його, дбати про естетику мовлення, виявляти пильність до техніки мовлення (голосу, дихання, артикуляції), володіти мовною свідомістю як прагненням до самовдосконалення.

Дослідження науковців у галузі мовознавства стають базою для глибокого опрацювання проблеми формування усного мовлення фахівця (зокрема ведучого телевізійних програм) в галузі лінгводидактики. Зауважимо, що вказана проблема формування культури усного мовлення не є новою, а проте заслуговує на дослідження, що зумовлене новими положеннями про розвиток освітньої галузі.

На сучасному етапі розвитку лінгводидактичних студій уже накопичено деякий теоретичний та експериментальний матеріал. Теоретичні основи формування культури усного мовлення суб'єктів освітнього процесу викладено в працях Г. Берегової, Н. Дикої, К. Климової В. Момот, Т. Окуневич, В. Пасинок, М. Пентилок, Т. Симоненко, Н. Тоцької та ін. Для розроблення спеціальних методик з формування усного професійного мовлення суб'єктів освітнього процесу лінгводидакти виявляють зміст структурних компонентів культури професійного мовлення, визначають рівні сформованості кожного структурного компонента професійної комунікативної компетентності, розробляють діагностичні завдання для контрольних зрізів і проводять їх, аналізують здобуті результати.

В аспекті викладання української мови у ЗВО обґрунтуванню підлягають проблеми усного професійного мовлення (сутність, ознаки, функції, нормативи), ефективних шляхів формування та

розвитку грамотного мовця, залучення інноваційних технологій задля досягнення високого рівня культури мовлення. Методики навчання української мови у ЗВО, зокрема культури усного мовлення, представлено у спеціальних розробках, навчальних та навчально-методичних посібниках (Н. Бабич, К. Климової, Л. Кравець, Л. Мацько, В. Пасинок, М. Пентилок, О. Сербенської, О. Соболевської, С.Шевчук та ін.). У доробку українських лінгводидактів рідше натрапляємо на методичні напрацювання з формування культури усного мовлення працівників телебачення (тележурналістів, телеведучих, дикторів) (В. Башманівський, Л. Башманівська, Г. Десятник, А. Капелюшний, М. Кукуруза, С. Полешко, С. Савчук).

Мета статті – проаналізувати стан і перспективи формування культури усного мовлення студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм» з урахуванням сучасних тенденцій модернізації вищої освіти, виявити сильні і слабкі сторони у викладанні української мови в ЗВО, зокрема в системі фахової підготовки майбутніх телеведучих, сформулювати методичні рекомендації щодо вдосконалення системної роботи у визначеному напрямі.

Викладення основного матеріалу. Щоб зрозуміти перспективи процесу формування культури усного мовлення студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм», вважаємо за необхідне проаналізувати стан досліджуваної проблеми в лінгводидактичному дискурсі.

Аналіз навчально-методичної бази з проблеми дозволяє констатувати вагомий пласт напрацювань лінгводидактів в аспекті навчання української мови та формування культури мовлення майбутніх фахівців, проте скромний доробок в методиці формування культури усного мовлення студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм». Нами опрацьовано методичні джерела: Л. Башманівська, В. Башманівський «Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста»; Г. Десятник, С. Полешко «Професія: телевізійний ведучий: тексти лекцій та практичні вправи»; А. Капелюшний «Телебачення прямого ефіру: практика мовлення, типові помилки»; Н. Кукуруза «Майстерність ведучого»; Р. Савчук «Культура усного публічного мовлення: хрестоматія до дисципліни».

Автори посібників приділяють належну увагу формуванню усного мовлення телевізійника, оскільки ведучий – «професія унікальна: він читець і співрозмовник, конферансьє і коментатор, «господар» і актор, доповідач і керівник. Важко перелічити все, що мусить уміти ведучий, –

робити розумно, талановито, красиво і кваліфіковано, без тіні награвань, напруженості, аматорства і фальші» (Кукуруза, 2010: 4).

За нашими спостереженнями, усне мовлення розглядається авторами як елемент загальної майстерності телеведучого, а в основу формування усного мовлення беруться категорії культури і техніки мовлення. Абсолютно переконливим є пріоритет формування виразності (орфоепічної, акцентуаційної, дикційної, інтонаційної) як комунікативної ознаки культури усного мовлення та засобу впливу на інтелектуальну й емоційну сферу телеглядачів; для опрацювання запропоновано теми нормативного і анормативного вживання одиниць мовної системи. Цінним є врахування в посібниках специфіки майбутньої професії телеведучих і розроблення на цій основі практичної частини.

Практична частина посібників для навчання представлена низкою вправ, завдань або тестів. Скажімо, А. Капелюшний на основі глибокого аналізу анормативів ефірного мовлення українських телеканалів пропонує систему завдань і тестів, спрямованих на формування акцентологічної вправності й умінь грамотного використання телеведучими лексичних, фразеологічних, морфологічних, синтаксичних мовних засобів (Капелюшний, 2011).

Логічною і чіткою, на наш погляд, є позиція в навчальних посібниках щодо необхідності формування орфоепічної виразності телевізійного мовлення. Подано перелік орфоепічних анормативів, серед яких оглушення дзвінких приголосних; м'яка вимова шиплячих приголосних; «шокання», «цікання», «фекання», «цикання», «акання» тощо.

Як показує аналіз фахово спрямованої навчально-методичної бази, формування інтонаційної і дикційної виразності – обов'язковий компонент усного мовлення ведучих телевізійних програм, який теоретично обґрунтований і практично вмотивований. Зокрема належну увагу авторами-методистами приділено вправам для формування техніки усного мовлення. Наприклад, у посібнику Н.Кукурузи, вміщено вправи для дихання, вправи з дикції, роботу над гекзаметром, «артикуляційний масаж», промовляння скоромовок (Кукуруза, 2010).

Авторська система вправ для поліпшення мовного апарату телеведучого представлена в посібнику Г. Десятника, С. Полешко (Десятник, Полешко, 2016). Професор С. Полешко диференціює вправи для носа, для діафрагмально-змішаного дихання, на укріплення м'язів видиху, для голосу, на зміну темпу, на силу звуку, для розви-

тку дикції, вправи на основі вимови голосних і приголосних фонем, адже «головним завданням повинне залишатись уміння поєднувати мовлення з дією, не втрачаючи якості звучання» (Десятник, Полешко, 2016: 169). Низка вправ побудована на основі ігрових технологій, наприклад: «Випускаємо повітря з м'яча», «Накачуємо шину автомобіля», «Пиляємо дрова», «Косимо траву», ігрові етюди «Друкарська машинка», «Посилання звуку», «Лавірування», «Озвучування», «Сюжетний етюд», «Захист від впливу» тощо.

Автори аналізованого посібника наголошують на важливості такого виду діяльності, як говоріння, у формуванні високого рівня усного мовлення: «Постійне тренування – постійний обов'язок диктора, телевізійного ведучого перед собою, і перед своєю професією. Тренуватися треба не просто кожного дня, а як тільки прокинулись вранці. Говоріть вголос. Говоріть із собою. Говоріть з уявним глядачем і слухачем... Адже телевізійний ведучий – людина, яка розмовляє з усім світом» (Десятник, Прлешкл, 2016: 170). Елементами формування культури усного мовлення телеведучого науковці вважають читання тексту в тому темпі, в якому його проговорюють екранні персонажі; ідеальне відтворення не тільки всіх пауз, але й найтонших нюансів, пов'язаних із використанням в екранному тексті знаків пунктуації; використання широкого тембрового діапазону; органічне відчуття й передача емоційних чинників екранної мови.

Привабливим, на нашу думку, є навчальний посібник авторів Л. Башманівської, В. Башманівського (Башманівська, Башманівський, 2022). В основу багатьох тренувальних вправ і завдань з формування усного мовлення, зокрема дикційної та логіко-інтонаційної виразності, покладено прийоми спостереження над мовленням теле- і радіоведучих, дикторів; комплексного аналізу ефірного мовлення; виразного читання (скоромовок, прислів'їв); розбивання тексту на мовні такти; визначення в реченнях пауз, логічних наголосів, мелодики; декламування; імпровізації; переказу медіатексту; складання партитури тексту; запису власного мовлення на диктофон; моделювання професійних ситуацій тощо.

У навчально-методичному посібнику вказаних авторів передбачено вправи для самостійного виконання, наприклад: 1. Складіть невеликі тексти для представлення протилежних інтонацій (інтонаційні антоніми). Прочитайте тексти з різною інтонацією: радісно й сумно; патетично й іронічно; серйозно й з гумором тощо. 2. Підготуйте партитуру інформаційної замітки. Про-

читайте вголос, слідкуючи за правильною артикуляцією. 3. Попрацюйте над темпом мовлення: читайте спочатку вірш Ліни Костенко повільно, потім трохи швидше і дуже швидко. Проаналізуйте своє виконання щодо зміни темпу читання. Запишіть своє читання на мобільний телефон і проаналізуйте. 4. Підготуйте до читання журналістський текст: інформаційний, аналітичний чи художньо-публіцистичний (на вибір). Позначте в тексті паузи й наголошені слова в найбільш складних для читання моментах або (за бажання) зробіть повну мовленнєву партитуру. Продемонструйте вміння читати текст перед аудиторією. Слідкуйте за технікою мовлення.

Цінним, на наше переконання, у посібнику є комплекс креативних вправ, що спрямовані на обґрунтування й висловлення власної позиції студента відповідно до умови навчального завдання.

Попри ефективність і раціональність загальної тенденції щодо формування усного мовлення майбутніх ведучих телевізійних програм, ефективність і профспрямованість апробованої системи вправ і завдань, вважаємо за необхідне систематизувати науково-методичний доробок, вказати на методичні лакуни, сформулювати методичні орієнтири на перспективу у проблемі формування культури усного мовлення сучасного телеведучого.

На наш погляд, у методиці формування культури усного мовлення майбутніх телеведучих мало уваги приділено реалізації професійно орієнтованого, текстоцентричного, дискурсивного підходів до навчання в їхній інтеграції, текстовому (дискурсивному) різноманітті з урахуванням стилістичної і жанрової специфіки, опертю на усні тексти чи дискурсивні фрагменти як засоби формування культури усного мовлення, реалізації ситуаційних, ігрових, імітаційних вправ, що забезпечують найближчий контакт з майбутньою професією. На часі підготовка спеціального навчально-методичного посібника з культури усного мовлення з урахуванням специфіки професії телеведучого.

Зважаючи на це, ми сформулювали кілька перспективних положень, які рекомендуємо врахувати у розробленні методик формування культури усного мовлення майбутніх ведучих телевізійних програм, зокрема системи вправ і завдань.

Перше. В основу формування усного мовлення майбутнього ведучого телевізійних програм покласти *виразність* (орфоепічну, акцентуаційну, дикційну, інтонаційну) як ознаку культури усного мовлення в інтеграції з іншими ознаками культури мовлення – етичністю, естетичністю,

точністю, логічністю, доречністю, лаконічністю, багатством мовлення.

Друге. У розробленні системи вправ, на наш погляд, слід урахувати *текстоцентричний підхід* до навчання мови, що передбачає використання текстів різних видів, стилів, жанрів, типів, форм. На наш погляд, текстоцентричний підхід до формування усного мовлення реалізовано дещо вузько. Як показує аналіз навчально-методичних посібників, до уваги беруться в основному друковані тексти художнього стилю, тексти деяких жанрів публіцистичного стилю (інформаційне повідомлення, підводка до інформаційного сюжету, анонс, замітка), а також тексти скоромовок, прислів'їв для формування дикційної виразності. Ми глибоко переконані в тому, що на сучасному занятті з формування культури усного мовлення має бути яскраво представлений *медіатекст* як засіб навчання. Формування усного мовлення телеведучого як пріоритетного в майбутній професії зумовлює переважне залучення аудіо-, відеотекстів, хоча й друковані тексти теж мають місце на заняттях.

Третє. Вважаємо, що в основі методики формування культури усного мовлення студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм» має бути *професійно орієнтований підхід*. Реалізацію його вбачаємо в активному використанні на заняттях текстового матеріалу, який стосується майбутньої професії студента, тобто телевізійного контенту. Цей підхід набуває сили у щільній інтеграції з *принципом урахування видової і жанрової специфіки телепрограм*, тому вправи і завдання слід продумувати із залученням фрагментів телепрограм різних видів (розважальних, інформаційних, документальних, дитячих, спортивних, рекламних, освітніх) та жанрів (новин, бесід, прес-конференцій, інтерв'ю, телемостів, телеігор, репортажів, телефільмів, виступів, оглядів, дискусій, коментарів тощо). Ефективна реалізація указанного принципу можлива за умови *міждисциплінарних зв'язків* у вивченні української мови та фахових дисциплін, які дають теоретичну підготовку з майбутнього фаху.

Четверте. Реалізація *принципу жанрово-стилістичної диференціації* навчального матеріалу, що зумовлює використання друкованих, а також аудіо- і відеотекстів різних стилів і жанрів з метою прослуховування (прочитання), аналізу, порівняння специфіки інтонаційної виразності у стилістичному і жанровому аспектах.

П'яте. Розширенню підлягає *система методів і прийомів* з формування усного мовлення майбутніх ведучих телепрограм. Ця методична

порада передбачає баланс між теорією і практикою та потужну реалізацію методу вправ на заняттях: індивідуальних, у парах, у трійках, у групах; колективних, самостійних; дослідницьких, проєктних, аналітичних, інтерактивних, ігрових, імпровізаційних, імітаційних; усних, письмових; репродуктивних, творчих; ситуаційних, професійно орієнтованих тощо. Відповідно система прийомів роботи над формуванням усного мовлення телеведучого розширюється.

Висновки. Проблема формування культури усного мовлення студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм» є актуальною. Аналіз науково-методичної бази з проблеми дозволяє зробити висновок про ефективність і продуктивність роботи спеціалістів в означеному аспекті, апробування комплексу вправ і завдань, а проте цей

напрямок роботи потребує деякої методичної систематизації й корекції. У результаті дослідження стану розробленої проблеми виявлено слабкі елементи і запропоновано деякі методичні поради на перспективу, що зумовлюють реалізацію професійно орієнтованого, текстоцентричного, дикурсивного підходів до навчання, принципу урахування видової і жанрової специфіки телепрограм та принципу жанрово-стилістичної диференціації навчального матеріалу. Інтеграція вказаних підходів, принципів, засобів, методів і прийомів забезпечує високий рівень мотивації та формування культури мовлення майбутніх спеціалістів. Уважаємо, що перспективним є розроблення концепції збірника вправ і завдань з культури усного мовлення майбутніх ведучих телевізійних програм з урахуванням специфіки професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н., Жукова О. Культура спілкування у журналістській практиці. Навчально-методичний посібник. К.: Букрек, 2012. 160 с.
2. Башманівська Л., Башманівський В. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів і дистанційного навчання. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.
3. Десятник Г. О., Полешко С. М. Професія: телевізійний ведучий: тексти лекцій та практичні вправи. К.: Вид-во Інституту журналістики КНУ, 2016. 173 с.
4. Єлісовенко Ю. П. Культура і техніка мовлення в телерадіожурналістиці. Стиль і текст. 2001. Вип. 2. С. 168–175.
5. Капелюшній А. Телебачення прямого ефіру: практика мовлення, типові помилки. Навчальний посібник. Львів. Вид-во: ПІАС, 2011. 400 с.
6. Климова К.Я. Основи культури і техніки мовлення: Навч. посібник. 2-є вид., випр. і доп. К.: Ліра, 2006.
7. Кукуруза Н. Майстерність ведучого. Навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2010. 176 с.
8. Кушнір О. Орфоепічна культура в ефірі сучасного дитячого телебачення. *Медіанпроспект*. 2017. Вип. 10. С. 74–79.
9. Мацько Л. І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
10. Мініч Л.С., Кучеренко Д.Ю. Порушення лексичних норм на телеканалах як одна з проблем якісного ефірного мовлення. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філологія. 2019. Вип. 20. С. 211–216.
11. Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні: сьогочасна ситуація. Дивослово. 2004. № 12. С. 2–7.
12. Окуневич Т. Г. Культура мовлення майбутнього вчителя-словесника в умовах українсько-російської двомовності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2003. 225 с.
13. Пасинок В.Г. Основи культури мовлення. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 184 с.
14. Пентилюк М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення. Навч. посібн. К.: Центр учбової літератури, 2011. 244 с.
15. Савчук Р. Л. Культура усного публічного мовлення: хрестоматія до дисципліни. Івано-Франківськ: ПНУ, 2017. 58 с.
16. Сербенська О. А. Культура усного мовлення: практикум: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
17. Соболевська О. Усне професійне мовлення (методична розробка) Львів: Малий видавничий центр, 2018. 100 с.
18. Чернікова Л.Ф. Культура і техніка мовлення в телерадіожурналістиці. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/87389433.pdf>
19. Штурнак О. Інтонаційна виразність – важливий елемент телевізійного тексту. *Вісник Львів. нац. ун-ту: Серія: журналістика*. Львів, 2007. Вип. 7. С. 154–160.
20. Ballenger C. Because you like us: The language of control. *Harvard Review*, 62 (2). 1992. p. 119–208.
21. Bruner J. *The Culture of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996.
22. Byram M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters, 1997. 136 p.
23. Edwards, A.D. Oral Language, Culture and Class. In: Davies, B., Corson, D. (eds) *Oral Discourse and Education*. Encyclopedia of Language and Education, vol 3. Springer, Dordrecht. URL: https://doi.org/10.1007/978-94-011-4417-9_7
24. Henderson, L. Instructional design of interactive multimedia. *Educational technology research And Development*. 1996. 44(4), p. 85–104.

REFERENCES

1. Babych N., Zhukova O. (2012). *Kultura spilkuvannya u zhurnalistskij praktyci. Navchalno-metodychnyj posibnyk* [Communication culture in journalistic practice. Educational and methodological manual]. Kyiv: Bukrek [in Ukrainian].
2. Bashmanivska L., Bashmanivskyj V. (2022) *Dykeiya j emisiya golosu. Vyravnist profesijnogo movlennya zhurnalista. Navchalno-metodychnyj posibnyk dlya samostijnoyi roboty studentiv i dystancijnogo navchannya* [Diction and voice emission. Expressiveness of the journalist's professional speech. Educational and methodological manual for independent work of students and distance learning]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I.Franka [in Ukrainian].
3. Desyatnyk G.O., Poleshko S.M. (2016). *Profesiya: televizijnyj veduchyj: teksty lekcij ta praktychni vpravy* [Profession: television presenter: lecture texts and practical exercises.]. Kyiv: Vyd-vo Instytutu zhurnalistyky KNU [in Ukrainian].
4. Yelisovento Yu. P. (2001). *Kultura i texnika movlennya v teleradiozhurnalistyci. Styl i tekst* [Culture and technique of broadcasting in television and radio journalism. Style and text.], 2. [in Ukrainian].
5. Kapelyushnyj A. (2011). *Telebachennya pryamogo efiru: praktyka movlennya, typovi pomylky. Navchalnyj posibnyk* [Live television: broadcasting practice, typical mistakes. Study guide]. Lviv: PIAS [in Ukrainian].
6. Kly'mova K.Ya. (2006). *Osnovy kultury i texniki movlennya: Navch. posibnyk*. [Basics of culture and speech technique: Education. manual]. Kyiv: Lira, [in Ukrainian].
7. Kukuruza N. (2010). *Majsternist veduchogo. Navchalnyj posibnyk* [Mastery of the presenter. Tutorial]. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
8. Kushnir O. (2017). *Orfoepichna kultura v efiri suchasnoho dytyachogo telebachennya*. [Orthoepic culture on the air of modern children's television], *Mediaprostr.* 10. pp. 74–79. [in Ukrainian].
9. Maczko L. I., Kravec L.V. (2007). *Kultura ukrajinskoyi faxovoyi movy: navch. posib* [Culture of the Ukrainian professional language: teaching. manual]. Kyiv: Akademiya [in Ukrainian].
10. Minich L.S., Kucherenko D.Yu. (2019). *Porushennya leksychnyx norm na telekanalax yak odna z problem yakisnogo efirmogo movlennya* [Violation of lexical norms on TV channels as one of the problems of quality broadcasting.]. *Visnyk Mariupolskogo derzhavnogo universytetu. Seriya: Filologiya*. 20. pp. 211–216 [in Ukrainian].
11. Nikitina N. (2004). *Ukrayinska mova na telebachenni: sogochna sytuaciya* [The Ukrainian language on television: the current situation.]. *Dyvoslovo*. 12. pp. 2–7 [in Ukrainian].
12. Okunevych T.G. (2003). *Kultura movlennya majbutnogo vchytelya-slovesnyka v umovax ukrajinsko-rosijskoyi dvomovnosti* [Speech culture of the future lexicographer in the conditions of Ukrainian-Russian bilingualism]. *Dys. kand. ... ped. nauk.* Xerson: Xerson. derzh. un-t. [in Ukrainian].
13. Pasynok V.G. (2019). *Osnovy kultury movlennya* [Fundamentals of speech culture]. Kyiv: Centr navchalnoyi literatury [in Ukrainian].
14. Pentylyuk M.I., Marunych I.I., Gajdayenko I.V. (2011). *Dilove spilkuvannya ta kultura movlennya. Navch.posibn* [Business communication and speech culture. Study guide]. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury [in Ukrainian].
15. Savchuk R.L. (2017). *Kultura usnogo publichnogo movlennya: xrestomatiya do dyscypliny* [The culture of oral public speaking: a textbook of the discipline]. Ivano-Frankivsk: PNU [in Ukrainian].
16. Serbenska O.A. (2004). *Kultura usnogo movlennya: praktykum: navch. posib* [Culture of oral speech: workshop: teaching. manual]. Kyiv: Centr navchalnoyi literatury [in Ukrainian].
17. Sobolevska O. (2018). *Usne profesijne movlennya [metodychna rozrobka]* [Oral professional speech [methodical development]]. Lviv: Malyj vydavnychyj centr [in Ukrainian].
18. Chernikova L.F. *Kultura i texnika movlennya v teleradiozhurnalistyci*. old.mon.gov.ua [online]. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/87389433.pdf> [in Ukrainian].
19. Shturnak O. (2007). *Intonacijna vyravnist – vazhlyvyj element televizijnogo tekstu* [Intonational expressiveness is an important element of television text]. *Visnyk Lviv. nac. un-tu: Seriya: zhurnalistyka*, 7. pp. 154–160 [in Ukrainian].
20. Ballenger, C. (1992). *Because you like us: The language of control*. *Harvard Review*, 62 (2). 119–208.
21. Bruner, J. (1996). *The Culture of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press
22. Byram M. (1997) *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
23. Edwards, A.D. (1997). *Oral Language, Culture and Class*. In: Davies, B., Corson, D. (eds) *Oral Discourse and Education*. *Encyclopedia of Language and Education*, vol 3. Springer, Dordrecht [online]. URL: https://doi.org/10.1007/978-94-011-4417-9_7
24. Henderson, L. (1996). *Instructional design of interactive multimedia*. *Educational technology research And Development*, 44(4).